

azután éppen abból fakad majd, hogy következetesen végig is járja ösztöneinek ördögi játékát.

De legalább ilyen igényes pszichikai-morális motivációval találkozunk az író látszólag játékos-derűs történeteiben is. Igaz, a *Szemérmes ateisták* rokonszenves ifjú házaspárja, ha kínos bonyodalmak árán is, de kielégíti a vallási dogmákhoz ragaszkodó katolikus és református nagyszülők legfőbb óhaját: mindkét vallásban megkeresztelik a kisdedit. Csakhogy Kamondy úgy ábrázolja ezt a komikus vallásosdi játékot, hogy az olvasóban önkéntelenül is az a gondolat támad: jó, hogy így történt! Hogy „most” így történt! Mert történetet volna egészen másképpen is — tudunk rá példát éppen eleget. A kedves, meleg, csipkelődő humor mögött ez a komoly indulatú figyelmeztetés húzódik meg — s ettől a figyelmeztetéstől kapja súlyát ez a komikus-idillikus írás.

Úgy érzem, az eddig elmondottak is jelezték, amit Kamondy egyik legfőbb erényének érzek mesteri kompozíciós érzéke mellett; azt tudniillik, hogy ahány novella, annyi hangregiszter — hogy elbeszélésmódja rendkívül széles skálán játszik. Ő maga azt írja egy helyen, hogy „két zivatar közti szünetben” szereti ábrázolni az emberi kapcsolatok sűrű, bonyolult, a legtöbbször értelmetlen módon összekuszálódott fonalait. S valóban, ez a szünet egyaránt terhes az elvonult felhők minden drámai tanúságával, de magában rejti a szélcsend derűsen vagy szomorúan figyelmeztető, harmóniát áhító liráját is. Kamondy itt, a stílus, a hangnem terén bizonyítja talán legékeesebben tehetségét. Miben rejlik e tehetség lényege? Elsősorban a

már jelzett sokoldalúságban, hogy sokszor már-már észrevétlenül árnyaltsággal hangolja egymásra a dúr és a moll skálát, hogy mindenféle hivalkodó és öncélú szentimentalizmus nélkül is képes alakjainak érzelmi világát megfesteni. Úgy is mondhatnánk: nincs szüksége groteszk, abszurd fintonokra, hogy „kivédje” az árnyalt pszichikai motiváció lényegi részét. Annál nagyobb erénye ez, mivel az effajta elbeszélőstílus igen sok esetben már eleve magában rejti az írói álarc használatának valamiféle lehetőségét. Tudjuk: napjainkban egyre gyakrabban mutatkozó jelenség, írói attitűd, hogy az író, kicsit elszégyellve prozodiájának lírai beütéseit, a groteszk érdeesebb hangját kezdi használni, hogy a vélt vagy valódi „fennköltségét” ilyen módon „realizálja”. Kamondytól minden ilyen önmagán tett erőszak idegen. A kötet minden egyes darabját az „egészséges, szelíd és szilaj szerelemben” való mélyeséges hit hatja át. S jól tudja, hogy ezt az alapvető hitét a legjobban úgy közvetítheti az olvasó felé, ha annak mindennapos gondjait, konfliktusait festi. Mert az *Ádám apja*: hétköznapi mivoltunk elé tart tükröt. Művészi eszközeiben rendkívül kimunkált tükröz, mely fényét éppen az író felénk sugárzó megértő együttérző humanumától, segíteni akaró szeretetétől kapja. És sajátos módon ez a halk szavú, már-már eseménytelen próza mégis, majd minden sorában a felismerés, az önmagunkra ismerés nemegyszer döbbenetesen csodálkozó pillanataival ajándékoz meg. Legfőbb művészi erénye ez. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

MAJOROS JÓZSEF

GÁLL ISTVÁN: ROHANÓK

Több vonatkozásban is számvetésnek, összefoglalásnak vehetjük Gáll István új elbeszéléskötetét. Egy s más írása témájában és ábrázolómódjában most úgy tűnik, utórezgése első prózai könyvének (*Patkánylyuk*, 1961), a többi meg szinte egyenes folytatása egy másik elbeszélés ciklusának (*Kétpárevezős szerelem*, 1962), mindegyikük pedig többé-kevésbé előlegzi, illetve visszaidézi előző kötetének (*Csapda*, 1966) oknyomozó szenvedélyét. A látszólagos egybeesések azonban nem holmi öncélú reprodukálások, hanem a korábbi évek eddig kötetben nem publikált írásai, amelyek így egymás mellé rakva egy évtizednyi munkásságot reprezentálnak, tudniillik, ha Gáll korai verses népmese feldolgozá-

sait (*Garabonciás diák*, 1954) nem számítjuk, akkor 1957 tájától datálható igazi prózaírói működése.

Jelen gyűjtemény azonban nemcsak tíz esztendő munkáját, hanem egy írói programot is summáz. Ezek a realiztikus hangvételű írások ugyanis mintegy három évtizedet tesznek mérlegre, azaz körülbelül annyit, amennyinek a lassan negyven év felé közeledő író már eszmélő fővel maga is személyes tanúja lehetett. Ez a tanúság pedig fontos eleme Gáll szépprózájának. Nemcsak az előbb már említett, József Attila-díjat érdemelt könyvének első személyű elbeszélő módja és riporteri hűsége miatt, hanem, mert általában is szinte egyetlen életközeg kitarató krónikásának sze-

gődött. És ebben a relációban is nyilvánvalóvá válik, hogy Gáll újratemetése, új oldalú megvilágításai nem önismétlések, hanem bizonyos teljességre törekvés; minél mélyebbre kíván látni és láttatni egy életanyagba; feldolgozni, elemezni annak összes számba vehető konzekvenciáját.

Mindezt két módon igyekszik elérni.

Először: Szinte szisztematikusan térképezi fel a korszateketet: a világháborús idöket, az illegalitás korát, a felszabadulás, az újat kezdés idejét, az ötvenes éveket, a személyi kultusz idöszakát, az 1956-os ellenforradalmi napokat, majd a konszolidáció éveit. Az idöpontok mellé nem véletlenül kerültek a történelmi, pontosabban talán a munkásmozgalmi megjelölések. Gáll ugyanis többnyire ebböl az aspektusból közelíti meg az adott idöket. Így válik a szerző egyik legdöntöbbsajátjává a munkásmozgalmmal való bensöséses érintkezés. Gáll István kifejtve, nyíltan és közvetlenül társadalmi mondanivalójú, pártos, elkötelezett író. A világnézetileg is átszürt élettapasztalat dominálnála. Nem jelenti ez azonban az ő esetében sem azt, hogy a történelmi-gazdasági viszonyokból mechanikusan és sematikusan vonná ki figuráit. Ellenkezöleg: a bonyolult közvetítések és kölcsönhatások tekintetbevételével rajzolja meg hőseinek és történeteinek képét.

Másodsor: Kifejezetten ragaszkodik — mint már jeleztük — a társadalom több komponense helyett *egy* közösség megjelenítéséhez. És nem is akármilyen kollektíva majdhogy családtagjának tudja magát az író, hanem a munkásság egyik legkarakterisztikusabb rétege, a bányászság életének alapos közeli ismerője. Most is — a kötethez ráadásként csatolt ironikus, parabolikus kisregénytől és groteszk, perszifláló rádiókomédiától eltekintve — Gáll szinte minden írásában valamiképp ott van a bányászság képviselője. A bánya embert faragó lényege mindig ott kísért az írónál, akár úgy, hogy a főhösök a határórséghez is valamely bányatelepröl származnak, vagy akként, hogy a központi figura parlamentbeli padtársa gyapjas fejü, hunyorgó, öreg kis bányász, vagy még olyan formán is, hogy csíki székely muzikus szereplője egy ideig a bányában keresi kenyerét.

Az író legkedveltebb és legjellegzeteesebb alakjait azonban a Magos família adja. Az alkotói program ezen a munkáscsaládon keresztül teljeseedik be: Gállnál ugyanis a személyiség sorsának jelentösége sosem kerekedik a közösségi sors- és célkérdések fölé, s ezért tudja közvetve-közvetlen bemutatni, hogy a

munkásosztály három nemzedéken keresztül milyen nagy pályát futott be. Egyébként ennek a pályának felvázolásában nyújt ez a kötet tulajdonképp folytatást. Amíg a szerző eddig a két idösebb generációt, a még 19-es veterán nagyapát, meg a negyvenes éveken embereseöd apát faggatta, addig itt már néhány villanásra megjelenik a harmadik nemzedék is, a harminc felé járó, Gáll véleménye szerint, nehezen magára találó, talán még megkeseredett fiú is. Ő mondja egy helyütt apjának: „Ti vagytok az a nemzedék, akinek az életében beton alap volt a politika. Világos? Az öreg elképzelte a jövőt, és azért csak harcolni akart, lövöldözni, meghalni, nem politizálni. Mi meg benne élünk, beleszülettünk ebbe a megálmodott világba, az általatok realizált csodás jövőben. Nekünk minden jó és minden rossz. Ezt megmondjuk. Hátsó gondolat nélkül. Tekintet nélkül a ti politikátokra. És veletek van a legtöbb bajunk, akik itt ültök a fejünkön, pedig mi már kikeltünk a tojásból. És füttyölünk a politikára. Mi egyszerűen akarunk élni. Úgy, ahogy levegöt vesz az ember. El akarunk felejteni mindent. Háborút, törvénytelensegét, politikát, benneteket is.”

Izgalmas és komoly probléma megfogalmazása ez. Van mit ellene vetni, és van mivel megtoldani, magyarázni is. Kár, hogy ebben a kötetben ez még csak fölvetés. Reméljük azonban, hogy Gállnak lesz továbbvívó és kockázatos kedve, mert ez a problémameglátás aztán biztos lehetösége az elbeszélés sor továbbfűzésének. És úgy vélem, aki ilyen távolról, elemzön közelíti meg a jelent mint Gáll István, annak még több megfontolt mondandója lehet napjaink kérdéseiröl is. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

BORBÉLY SÁNDOR

